

LANDSKAPSSTYRELSENS FRAMSTÄLLNING
till Landstinget med förslag till landskapslag om högskoleundervisning i landskapet Åland.

Framställningens huvudsakliga innehåll.

I framställningen föreslås en ny lag innehållande bestämmelser om undervisningen på högskolenivå och om den vetenskapliga forskningen i landskapet. Förslaget skulle ge landskapsstyrelsen behörighet att ingå avtal med olika universitet eller andra högskolor om anordnande av akademiska kurser och av delutbildning i landskapet.

Allmän motivering.

Ålands sommaruniversitet och medborgarinstitutet har i samarbete med Åbo Akademi hållit högskolekurser sedan 1969 i landskapet. Kurserna har företrädesvis hållits av föreläsare från Åbo Akademi och även examinationer har skett i dess regi. I praktiken har läsåret uppdelats så att sommaruniversitetet hållit sina högskolekurser sommartid och medborgarinstitutet har haft kurser under vinterhalvåret. Ibland har kurser som tagit längre tid i anspråk delats upp på både sommaruniversitetet och medborgarinstitutet.

Kurserna har i stor utsträckning påkallats av vidareutbildningsbehovet hos lärare i samband med grundskolereformen. Men även personal inom vårdsektorn har visat intresse för ämnen såsom sociologi och pedagogik. Under sommaren har ordnats kurser för heltidsstudier främst inom den merkantila och naturvetenskapliga sektorn.

Enligt överenskommelse skall Åbo Akademi betala 75 % av kostnaderna för de akademiska kurserna och landskapet den återstående delen. Tyvärr har denna fördelning inte kunnat följas under de senaste åren på grund av att statsanslaget till Åbo Akademi för sommarkursverksamheten inte följt kostnadsutvecklingen. Dessutom ger de nya fördelningsgrunderna för år 1981 för handen att den åländska andelen av statsanslaget ytterligare kommer att minska. Således tenderar landskapets del av kostnaderna för de akademiska kurserna att öka varje år.

Det är en allmän tendens att den högre utbildningen ökar i omfattning. Också hos oss kan en sådan utveckling förväntas, bl.a. det stora antal elever som idag studerar på gymnasiet visar på ett ökande behov av högskoleutbildning i landskapet. Återkommande utbildning alternerat med praktik krävs i allt fler yrken. I takt med att anpassa utbildningen till lokala behov blir regionala högskolor eller utlokaliserad högskoleutbildning allt vanligare.

Landskapsstyrelsen vill särskilt peka på två viktiga faktorer som försvårar högskolestudier för ålänningar, dels kommunikations-svårigheter och dels emigrationsbenägenheten hos dem som utbildar sig på annan ort. De relativt långa avstånden till studieorterna har naturligt nog en negativ inverkan på studiebenägenheten. Kommunikationssvårigheterna är särskilt besvärande för den som redan är yrkesverksam och behöver genomgå fortbildnings- eller kompletteringsutbildning. Det är ofta fråga om personer som p.g.a. familjeförhållanden eller av annan orsak har svårigheter att studera på annan ort.

Landskapsstyrelsen ser positivt på möjligheterna att i landskapet bereda arbete för en stor del av de åländska studerandena. Både inom den privata och den offentliga sektorn finns ett ökande behov av högskoleutbildad personal. Idag tar högskolestudier i medeltal fyra till fem år i anspråk. För den skull är det ganska naturligt att studerande under den tiden blir bofasta. Förläggs en del av utbildningen till landskapet förkortas studietiden på annan ort och emigrationsbenägenheten minskar. För att förhindra den obalans mellan ålänningar och icke-ålänningar bland högskoleutbildade arbetstagare som kan förväntas i framtiden, är det eftersträvansvärt att ålänningar med högskoleutbildning bosätter sig i landskapet.

Det är också viktigt att ge ungdomen en möjlighet att kunna fördjupa sig i hembygdens historia och landskapets konstitutionella rättigheter; utbildning i detta ämne erbjuds ingen annanstans. Kurser i nämnda ämnen bör ordnas på högskolenivå. (Vid en jämförelse med Färöarna kan påpekas att Faerøernes akademi erbjuder kurser i färsisk historia, kultur och språk på högskolenivå). Landskapsstyrelsen anser att åländska ungdomar som studerar landskapets historia, konstitution och förvaltning skall inte därigenom behöva förlora högskolepoäng jämfört med studier i andra ämnen. Kunskap om vår historia, om självstyrelsens tillkomst och utveckling, som ett komplement till en ordinär högskoleexamen, måste anses som en tillgång i självstyrelseförvaltningen.

Landstinget tillkommer enligt 13 § 1 mom. 2 punkten självstyrelselagen lagstiftningsrätt rörande undervisningsväsendet med de begränsningar som stadgas i 11 § 2 mom. 6 punkten, vilka i detta sammanhang saknar relevans.

Erfaranheten visar att nuvarande högskoleundervisning i landskapet fyller ett uppenbart behov, som inom en nära framtid förväntas öka. Landskapsstyrelsen avser att kostnaderna som föranleds av förverkligandet av detta lagförslag skall i sin helhet belasta den ordinarie årsstaten. Hittills har nämligen rätt vissa oklarheter vid täckande av sommaruniversitetets kostnader, huruvida den ordinarie eller den enskilda budgeten skulle ha belastats. Eventuella studieavgifter och andra avgifter skulle uppbäras på samma villkor som motsvarande avgifter i riket.

Den föreslagna lagen är till sin karaktär en s.k. ramlag, som drar upp de huvudlinjer vilka landskapsstyrelsen skall följa vid utformandet av högskoleutbildningen. Tanken är att landskapsstyrelsen skulle ingå avtal med universitet eller annan högskola om hållande av kurser. Landskapsstyrelsen skulle ytterligare samordna undervisningen, utreda kursbehovet, planera kurserna i kontinuerlig följd och se till att en effektiv information sprids till abiturienter och andra presumtiva elever. Av stor vikt är att landskapsstyrelsen utnyttjar de möjligheter som det nordiska samarbetet skapar. Den föreslagna lagen ger landskapsstyrelsen möjlighet att bygga upp utbildningen efter de förutsättningar som finns idag och anpassa den till ändrade förhållanden.

Till grund för lagförslaget ligger landstingets beslut den 25 januari 1979 om hemställan till landskapsstyrelsen om åtgärder för lagstiftning om åländsk högskoleundervisning (mot. nr 4 och 20/1978-79 och Ku.bet. nr 10/1979-80).

Detaljmotivering

1 §. Såsom berörts i den allmänna motiveringen är avsikten att kunna förlägga en del av den grundläggande högskoleutbildningen till landskapet. Närmast avses humanistiska, statsvetenskapliga och andra vetenskaper, som inte fordrar en omfattande och dyrbar teknisk apparatur eller som inte av annan orsak fordrar en fast institution. Det är exempelvis möjligt att utlokalisera första årskursen vid Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. Särskilt aktuell är reformen för ämnen med anknytning till lokala näringar som turism och sjöfart. Bl.a. undervisning i språk, administration och marknadsföring skulle fylla ett uppenbart behov inom turist-

näringsen. Undervisning i sjöfartsämnen meddelas för närvarande på institutnivå, men med dagens fordringar på kunskaperna torde inom en snar framtid åtminstone en del av utbildningen kunna ordnas på högskolenivå. Ytterligare skulle utbildning om självstyrelsen och dess funktioner fylla ett uppenbart behov, förslagsvis en högskolekurs sammansatt av för Åland intressanta delar av t.ex. historia, statsvetenskap, administration, juridik och ekonomi. Särskilt för tjänstemän inom den offentliga sektorn, som direkt förvaltar vår självstyrelse, skulle en sådan kompletteringskurs vara påkallad eftersom det av erfarenhet har visat sig ta lång tid att själv förvärva nämnda kunskaper.

Ytterligare finns ett behov av kompletterings- och fortbildningskurser för personer med vissa utomlands avlagda examina, eftersom några av dem inte anses formellt giltiga vid besättande av offentlig tjänst.

Den tidigare uppräknningen av kurser och delutbildningar är enbart en exemplifiering av möjliga kurser och avsikten är att lämna kursvalet åt landskapsstyrelsens avgörande alltefter behovet. Principen bör dock vara att kursutbud och kursinnehåll skall bestämmas på grundvalen av ett förväntat elevunderlag och kursbehov.

2 §. Hittills har akademiska kurser erbjudits av sommaruniversitetet och medborgarinstitutet. Den föreslagna högskoleundervisningen skulle inte bindas till någon särskild högskola utan kurserna skulle arrangeras av olika läroinrättningar i mån av möjlighet inom ramen för deras egentliga verksamhet. Exempelvis skulle enstaka kurser på högskolenivå kunna meddelas i sjöfartsläroverket samt i hotell- och restaurangskolan. Ålands handelsläroverk skulle kunna arrangera merkantila kurser, som t.ex. motsvarar grundkurserna i Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi och fortbildningskurser inom ADB och redovisning.

I paragrafens 2 mom. föreslås landskapsstyrelsen få behörighet att ingå avtal med universitet eller annan högskola om anordnande av högskoleundervisning och vetenskaplig forskning. Tanken är att landskapsstyrelsen skulle vända sig till högskolor som är villiga att tillhandahålla sådana kurser som åsyftats i motiveringen till första paragrafen eller som kan auktorisera kurser som landskapsstyrelsen själv anordnar. Därmed skulle landskapet inte behöva bygga upp ett eget högskoleväsen utan använda sig av de resurser som redan finns hos högskolor på andra orter. En sådan verksamhet skulle även vara nyttig för vederbörande högskola

eftersom ett tillhandahållande av utbildning på bredare bas torde underlätta dess framtida elevrekrytering. Särskilt Åbo Akademi har visat intresse för att utvidga den verksamhet som bedrivs på andra orter. I betänkandet "Åbo Akademi och åttio-talet"¹⁾ har konsistoriets planeringsgrupp poängterat vikten av att Åbo Akademi systematiskt och kontinuerligt tillhandahåller akademiska kurser åt medborgarinstituten och andra liknande bildningsinstitut. Planeringsgruppen anser t.o.m. att initiativ och erbjudanden snarare bör utgå från Åbo Akademi än från den som kommer i åtnjutande av utbildningen.

Vid avtalets ingående skulle särskild vikt fästas vid t.ex. inträdesvillkor, kursernas status och elevernas rätt att fortsätta påbörjad utbildning samt andra angelägenheter som är erforderliga för att en fullgod utbildning skall kunna erbjudas. Kurserna borde hålla en nivå som är jämförbar med "moderuniversitetets" kurser; även poängsättningen av kurser och regler för examination bör följa "moderuniversitetets" bestämmelser. Tillträdesrätten till högskoleundervisningen skulle anpassas till slutexamina från gymnasialstadiet. Förutom studentexamen och gymnasieexamen skulle således även vissa högre slutexamina på den yrkesinriktade sektorn ge behörighet för högskoleutbildning. Om andra behörighetsgrunder kan givetvis särskilt avtalas. En grundläggande rättighet för eleverna är att kunna fortsätta påbörjad utbildning i de fall genomgången kurs kan inpassas i någon särskild utbildningslinje. Därför bör redan vid ingäendet av avtal med ett "moderuniversitet" garanteras rätt till fortsatta studier inom samma ämnesområde.

I nära anslutning till högskoleutbildning följer ett behov av vetenskaplig forskning. Särskilt med hänsyn till Ålands unika historia och natur finns många intressanta forskningsobjekt, t.ex. arkeologi och historia samt självstyrelsens olika yttringar. I framställningen föreslås att landskapsstyrelsen på samma sätt som vid anordnandet av högskolekurser skulle kunna ingå avtal med lämplig högskola, som kan auktorisera olika forskningsprojekt. Härigenom skulle således landskapsstyrelsen ha större möjlighet att ta initiativ till och understödja sådan forskning som ter sig särskilt intressant ur åländsk synvinkel.

1)

Betänkande avgivet av Konsistoriums planeringsgrupp (KPG), Åbo 1979.

3 §. Landskapsstyrelsen anser det inte vara motiverat att i detta skede inrätta ett fristående styrande organ med uppgift att leda och planera högskoleundervisningen. I stället föreslås att det direkta ansvaret för verksamheten skulle vila på landskapsstyrelsen. Utbildningsavdelningen skulle få i uppgift att i samarbete med berörda läroinrättningar planera undervisningen, upprätta förslag till avtal med "moderuniversitet", undersöka kursbehovet och överhuvudtaget uppfylla de syften som kommit till uttryck i förevarande lagförslag. Härvid är det särskilt viktigt att det sprids en omfattande och saklig information om den högskoleutbildning som erbjuds på Åland samt om möjligheterna till fortsättningsstudier på annan ort. Avsikten är att en rådgivande delegation, benämnd högskoledelegation, skulle tillsättas för att biträda landskapsstyrelsen vid planering och samordning av högskoleundervisningen. Medlemmarna skulle representera olika "moderuniversitet", lärar- och elevorganisationer, läroinrättningar samt andra grupper eller sammanslutningar som har en god uppfattning om utbildningsbehov och kursutbud. Dess uppgifter skulle vara av liknande karaktär som sommaruniversitetets direktions åligganden är i dag.

Med hänvisning till det anförda föreläggs Landstinget till antagande

L a n d s k a p s l a g
om högskoleundervisning i landskapet Åland.

I enlighet med landstingets beslut stadgas:

1 §.

Högskoleundervisning och vetenskaplig forskning bedrivs i landskapet i enlighet med vad i denna lag är stadgat.

2 §.

Högskoleundervisning kan meddelas vid läroinrättning som landskapsstyrelsen godkänt för ändamålet.

Landskapsstyrelsen kan ingå avtal med universitet eller annan högskola om anordnande av högskoleundervisning och bedrivande av vetenskaplig forskning.

3 §.

Planering och samordning av högskoleundervisningen och den vetenskapliga forskningen åligger landskapsstyrelsen.

För det närmare handhavandet av i 1 mom. avsedd planering och samordning kan landskapsstyrelsen tillsätta en rådgivande

delegation (h ö g s k o l e d e l e g a t i o n).

4 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen och verkställigheten av denna lag utfärdas vid behov genom landskapsförordning.

Förberedande åtgärder för lagens verkställighet kan vidtagas före dess ikraftträdande.

Mariehamn den 23 oktober 1980

V i c e l a n t r å d

Ragnar Erlandsson

Extra lagberedningssekreterare

Göran Lindholm